

SZERKESZTŐI JEGYZET

Új lapszámunk szerkesztése, tördelése tulajdonképpen a senki földjén, egy olyan helyzetben, időszakban valósult meg, amikor az állandó bizonytalanság volt az egyetlen biztos pont a kiadvány életében. Folyamatosan, már-már lételemünké vált a válságkezelés, az új megközelítések és megoldások keresése. A létbizonytalanság időszakában az ember hajlamos korábban evidenciának tekintett dolgokat, élethelyzeteket, megállapításokat újraértékelni, és új impulzusokat kap az önérvényesítés és önazonosság végtelenített lelki konfliktusa is.

Ezért is jutottak eszembe a '70-es évekből azok a „terepfelverő”, öntörvényű és ikonikus ismerőseim (annak mondom őket, noha nem tudom, ők emlékeztek-e rám), akik életükkel és életművükkel az én szememben az önazonosság iskolapéldáját testesítik, testesítették meg. Azért a múlt idő, mert sajnos mindkettőjüket legyőzte a „szárnyas idő”.

Az egyikük, a néhány éve meghalt Boldizsár Péter régésztechnikus, író, rendező, akivel 1975-ben a Metró Színházpadon *Az élet álom* című Calderón-darab előadásában (milyen aktuális a cím) játszottam. A rendszerváltozás környékén, a gödöllői diákszínház fesztiválon általam rendezett Gáli József-darab, a *Válás Veronában* előadása után találkoztam vele utoljára. A játszó diákoknak felidézte ennek a műnek az 1972-ben vagy '73-ban a pesterzsébeti Csili színház által készített (Dévényi Róbert rendezte) előadását, ami- ben ő az igazságot halála árán is képviselő régészt játszott – mondhatni stílszerűen. Elmondta, hány pontban (talán 25, mint a botütés?) tiltotta be az előadást az akkori hatalom. Diákjaimat – ahogy visszaemlékszem – magával ragadta Péter megfontolt beszéde, lebilincselő stílusa, kérlelhetetlen

igazság- és végtelen szabadságszeretete. Nem véletlenül nevezte Szabad Színháznak a '90-es években Székesfehérváron az általa alapított és működtetett intézményt. Csak halála után tudatosult bennem, hogy a 2000-es években tulajdonképpen kollégák voltunk a Pázmányon. Ő Esztergomban a régészhallgatók ásatásain dolgozott, én pedig Piliscsabán tanítottam.

A másikuk, a június végén elhunyt Najmányi László, a '70-es évek avantgárd művészvilágának eredeti alakja; író, dízlettervező, színház- és filmrendező, zenész; a kommunista blokk első punkegyüttese, a Spions egyik alapítója. Őt kevésbé ismerem, de közel két esztendeig évfolyamtársam volt a Népművelési Intézet által tartott amatőr rendezői tanfolyamon. A közös előadásokhoz kapcsolódó hozzászólásai, szakmai felkészültsége és meglátásai újszerűsége okán, mindig a figyelem középpontjába állították. Nagyalakú szemüvege mögül elhangzott mondataiból sugárzott az eredetiség, a megszokott klisék elleni lázadás. A provokáció lételeme volt már akkor is, miként megtapasztalhattuk az általa vezetett Kovács István Stúdió *Kispolgárok* című előadásában, a közönséggel szemben felállított hatalmas tükör kiállításakor.

Fogalmam sincs, hogy ők ketten ismerték-e egymást, tudtak-e bármit is a másikukról, de ez talán lényegtelen is. Valószínű, hogy két teljesen különböző világ- és életfelfogást vallottak, és az is, hogy sokban különböztek egymástól, de leginkább tőlem, mivel bennem sokkal erősebben működött (működik) a megfélemlési, igazodási kényszer, az indíttatás a kompromisszumok keresésére. Boldizsár Péter az '56 utáni ellenállást is jelképező körszakállával, szigorú kék szemével és megfontolt igazságkereső beszédével, írásaival

(*Féldálmaink*) a rendszer és a rideg valóság elleni halk lázadását jelenítette meg. De ásatásai révén erősen kötődött a hazai rőghöz és tradíciókhoz (miként szépirodalmi művei és a diósgyőri várban feltárt kályhákrol szóló írása tanúsítják). Najmányi László azonban, aki visszaemlékezése szerint 60 éves koráig 4 kontinens 12 országában élt, 116 lakásban lakott és New Yorkban például egy ruhászekrénybe rejtve is élt, igazi világpolgár volt. Fogékony a modernitás és az avantgárd számos új eszközére, formájára, és egész élete, életműve az elaggott, kiüresedett tradíciók, valamint a mindenkori hatalom elleni hangos és szélsőséges, direkt módon provokatív lázadásként értelmezhető.

Az ő tevékenységüket és művészetüket a nagyon eltérő inspirációk ellenére összeköti az elfogadott tézisek sokszor meghökentető és konfrontatív megkérdőjelezése, az új látás- és kifejezőmódok szakadatlan keresése, az alkalmazkodási és megfelelési kényszer tagadása, az önazonosság nyílt vállalása. Szememben ők testesítik meg a hazai – ma már inkább kárhóztásra ítélt – '68-as generációt, akik életmódjukkal és műveikkel is lázadtak az elavultnak és kisszerűnek ítélt életviszonyok ellen.

Bizonyára sok mindenben nem volt igazuk. De egyrészt szuverén látás- és

gondolkodásmódjuk, autonóm alkotó- és életpályájuk példaként jeleníthető meg, másrészt az ő tabukat megkérdőjelező művészetük, kérlelhetetlen szabadságszeretük, rejtett vagy nyílt ellenállásuk nélkül a harminc évvel ezelőtti demokratikus átalakulás elképzelhetetlen lett volna.

E lapszám is az új és sokszor vitatható gondolatok, meglátások, megközelítések, értelmezések, viták (s ez utóbbi most a legbővebb rovatanyagunk) középpontba helyezését célozza meg. Tanúságot téve arról, hogy a pedagógiai nyilvánosság „OFI-domínium-virágcserepnyei felületén” minden, első ránézésre tabudöntő megállapítás helyet kaphat, mert abban bízunk, hogy értelmes szakmai vitát provokálva erjesztő módon hozzájárulhat egy későbbi közmegegyezéshez. A kétkedőknek szeretném figyelmeztető mutatóujjként ideidézni a különc és vagabund Tersánszky Józsi Jenő köszöntésére írott Illyés Gyula-vers egyik fő gondolatát: „*Jogot tehát az árnyalatnak, melyben a holnap rajza áll / s a kivételnek / mely holnapra talán szabály [...] mert nincs szabadjegy / jól haladni a koral*” (Óda a törvényhozóhoz).

Kaposi József

A *Tanulmányok* rovatba érkező írásokat lektoráltatjuk.

A publikációs stílusra vonatkozó útmutatás, valamint a bírálati adatlap a lektorálás szempontjaival elérhető a honlapunkon: <http://upszonline.hu>